

Vi kjøper – naturen betaler!

Nordmenn er på forbrukstoppen. Både økonomisk, arealmessig og i bruk av råmaterialer.

Bare 2 prosent av materialene i norsk økonomi gjenbrukes. Det gir sterkt press på biologisk mangfold.

Forbruk og overforbruk

Norge skårer høyt på FNs utviklingsindeks, hvor helse, utdanningsnivå og levestandard danner grunnlaget for rangeringen. Norge har det **nest høyeste forbruksnivået i Europa**. Dette forbruksnivået medfører et stort økologisk fotavtrykk som er langt over nivået som jorden klarer å gjenskape. I en rangering som også tar inn råmaterialforbruk **rangeres Norge på 155. plass av 163 land**. Siden rangeringen ble gjort har norsk råmaterialforbruk steget med 6 % til 208 millioner tonn årlig. Det tilsvarer 38,5 tonn råmaterialer per person – i året!

Verdens samlede forbruk tilsvarer ressursene til 1,8 jordkloder. Vårt norske forbruk tilsvarer 3,6 jordkloder.

Samtidig som vi har et høyt forbruk, utvinner vi mer enn fem ganger mer råmaterialer enn europeisk gjennomsnitt. Etter olje og gass, bruker vi ikke-metalliske mineraler, som i hovedsak brukes i bygge- og anleggssektoren.

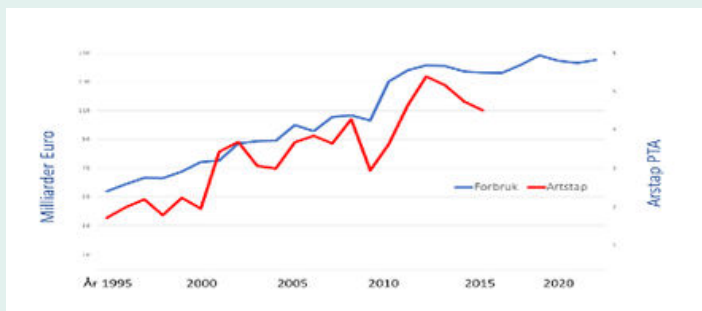
Når vi bruker mer ressurser enn jorda klarer å gjenskape, så skjer det på bekostning av andre. Vi gjør det på bekostning av de som ikke har et slikt overforbruk – og vi bruker ressurser på bekostning av kommende generasjoner.

Også i Norge er det stor forskjell på den enkeltes forbruksnivå og på konsekvensene for natur og klima.

Naturkonsekvenser av forbruket vårt

- Materialfotavtrykket i Norge tilsvarer 39 tonn råmaterialer per person i året.
- Utvinning, bearbeiding og avfallshåndtering påvirker areal, vann og luft, og innebærer bruk av kjemikalier og menneskeskapt substanser. Til sammen svekkes det biologiske mangfoldet.
- Den viktigste årsaken til nedgang i bestander og arter, er arealendringer. Vi har nå endret så mye av jordas overflate at det kan kalles en nye geologisk alder.
- Oppstyking av leveområder gjør at det oppstår økologiske «øyer» med lavt genetisk variasjon.
- Intensivt landbruk og skogbruk reduserer biologiske mangfold.
- Menneskeskapt substanser som ikke brytes ned, hopper seg opp i næringskjedene.
- Overgjødsling medfører algevekst og fiskedød.
- Overfiske reduserer fiskebestandene og truer arter.
- Matforbruket i Norge ga 45 % høyere materialavtrykk og 38 % høyere utslipp av CO₂e i 2022 sammenlignet med 2018. Dette skyldes mer prosessert mat, flere ferdigretter og mer emballasje. Også økt import fra Asia bidrar til forverringen.

Forbruk og potensielt artstap henger tett sammen

Figur 2. Artstap henger tett sammen med forbruksnivå. Selv om vi ikke har artstapdata for hele perioden, vet vi at forbruksnivået stiger uten at sirkulariteten øker. Forbruksnivå er en god indikator på miljøskader og artstap. (Kilde: "Hvordan norsk forbruk utrydder arter")

Figur 1. Norges overforbruksdag ble i 2025 beregnet til å være 16. april. Verdens overforbruksdag er 24. juli. Så sent som i 1992 var verdens overforbruksdag 31. oktober.

Verden bruker 30 ganger mer penger på å ødelegge natur enn å ta vare på den

En [FN-rapport](#) lansert i 2026 viser hvor mye som brukes globalt på direkte naturødeleggende tiltak, kontra det som brukes på å sikre og restaurere natur. Både direkte investeringer og subsidier er kartlagt.

Rapporten viser at det brukes **30 ganger mer penger på å ødelegge naturen enn på å ta vare på den**. Det viser at «forurensere betaler» eller «den som ødelegger skal betale» ikke fungerer i praksis.

Subsidier og private investeringer følger hverandre og låser økonomien inn i et ødeleggende spor. Her trekkes fossilindustrien fram som eksempel. Også i Norge.

Både private og offentlige midler investeres i naturødeleggende tiltak

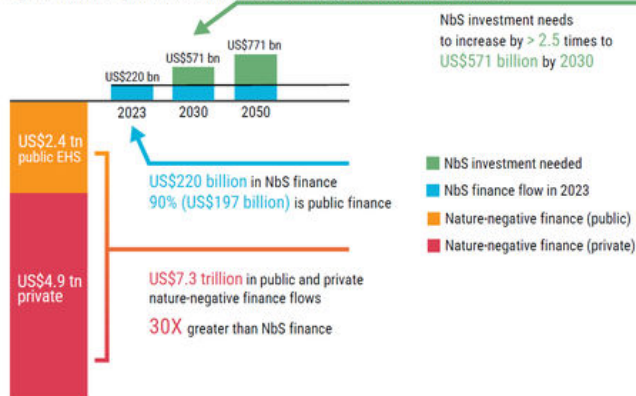
Det offentlige subsidierer investeringer i fossil energi, jordbruk og vannforbruk. Privat kapital går i stor grad til elektrisitet, gass, industri, energi og råmaterialer.

Vi nordmenn er i **verdenstoppen** når det gjelder forbruk.

Det går ut over dyra.

Figure ES.1: Nature-negative finance and NbS finance flows in 2023 and future NbS investment needs

Nesten bare offentlige midler til naturrestaurering og vern

Offentlige investeringer i naturbevarende eller restaurerende tiltak er åtte ganger større enn private investeringer. Det investeres mest i tiltak for biodiversitet, bærekraftig landbruk, skogbruk og fiske, tiltak mot forurensning og vannrensing.

Hele **80 prosent** av vannet du bruker går til å lage mat, klær og ting du kjøper fra utlandet.

Kjøp mindre – spar vann.

Naturvernforbundet mener:

- Vi må ta vare på mangfoldet i naturen.
- Fornybare ressurser må tas ut på en slik måte at ressursene kan fornye seg.
- Ressurser som finnes i avgrensede mengder, må brukes med stor varsomhet.
- Vi kan bare slippe ut stoff som kretsløpet i naturen kan bryte ned innenfor naturen sin bæreevne.
- Bruktkjøp og reparasjoner må brukes aktivt i offentlige innkjøp.
- Momskutt på reparasjoner, reservedeler og brukthandel.
- Den som påvirker, skal betale: Den som påvirker miljøet på en negativ måte, skal dekke kostnadene ved tiltak som hindrer, avgrensner eller retter opp skadene.

Grønnvaskes omstillingspolitikken?

Til tross for lansering av en nasjonal strategi, regjeringens handlingsplan for sirkulær økonomi, ekspertgrupperapport og et igangsatt samfunnsoppdrag, står den reelle omstillingen stille. Fører store ord og uforpliktende planer til en grønnvasking av politikken?

I sin bok *Grønnvasking. Trussel mot det grønne skiftet*, lister forfatter Arne Nygaard opp en rekke ulike typer grønnvasking. En av disse typene grønnvasking kaller han «narrativ grønnvasking» som forklares slik:

Bærekraftsarbeidet pakkes inn i fortellingen om ansvar, innovasjon eller «grønn vekst» uten å være støttet av målbare endringer i praksis. Fortellingene skaper emosjonell appell og legitimitet, men kan tilsløre realitetene. Sammen med den kaller fremtidsvasking og utsettelsesdiskurser, argumenterer han for at dette er bevisste strategier som lett fører til grønnvasking.

Markedsføringsloven gjelder ikke for politikk, så vi kan ikke kalle dette ulovlig. Men, vi ser et tydelig mønster hvor de konkrete omstillingstiltakene lar vente på seg. Tvert imot brukes det mye penger på å opprettholde industristrukturen som den er. Samtidig ser vi en stadig øking av forbruket. Det vises til at vi «må ha» økonomisk vekst, samtidig som det gjøres lite for å skille økonomisk vekst fra uttak av råmaterialer.

Circularity Gap report er tydelig: Mellom 2018 og 2022 økte Norges materialfotavtrykk fra 197 millioner tonn til 208 millioner tonn – en vekst på 6 %. En stor del av denne økningen skyldtes økt forbruk i sektorer som mat og varehandel. Samtidig viste sektorer som boliger og infrastruktur en lovende nedgang. I samme periode steg andelen importerte materialer markant fra 69 % i 2018 til 77 % i 2022, mens andelen materialer produsert innenlands falt fra 31 % til 23 %.

Den økende avhengigheten av importerte ressurser viser en tydelig trend der Norges direkte kontroll over forsyningskjeder og deres sirkularitet, svekkes. Til tross for noen positive tendenser, ligger sirkularitetsandelen på kun 2 %. Regjeringen har ikke satt noe mål for hvor sirkulær økonomien skal være.

Regjeringen har invitert til en dugnad, kalt “Samfunnsoppdrag for en mer sirkulær økonomi”. Naturvernforbundet bidrar aktivt og forventer at politikerne tar tak i rammebetingelsene slik at endringer kan skje.

Ni av ti nordmenn vil ha lavere moms på reparasjoner og brukthandel.

Getty Images/iStockphoto. Økologisk landbruk ønsker å spille på lag med naturen i et langsiktig perspektiv. Da beholdes næringsstoffene i jorda til glede for livet i jorda og for insekter, fugler og dyr i og rundt åkeren.

Naturgjødsel inngår i en naturlig syklus

Selv om en omstillingsprosess er viktig og nødvendig, hender det at ulemper for enkeltpersoner eller grupper blir svært store. En rettferdig omstilling er derfor viktig for å sikre oppslutning om tiltak.

Ett konkret eksempel på hvordan en omstilling kan gjøres mer rettferdig, er at fiskere som hatt Oslofjorden som sitt område blir svært påvirket av fiskeforbud. Naturvernforbundet har foreslått og fått gjennomslag for at disse fiskerne involveres i oppryddingsarbeid og overvåking. Da opprettholder de kunnskap om fjorden, fiskebåtene holdes ved like og når fjorden friskmeldes, kan de igjen ta opp fisket.

Naturvernforbundet går inn for et system med karbonavgift til fordeling. Det innebærer at det blir høye karbonavgifter på varer og tjenester som medfører mye utslipp. Disse midlene deles så ut helt likt til innbyggerne. Medfører ditt levesett mye utslipp, vil du få igjen mindre enn du har betalt. De som har et forbruk med lite utslipp, vil få mer penger enn de har betalt i avgift. Det vil lønne seg å ha lave utslipp.

Billig energi forsterker problemene

«Det grønne skiftet» er ikke alltid så grønt. Hvis man bare bytter ut fossilt brensel med elektrisitet, risikerer vi å ødelegge naturmangfold og økosystemer som mennesker er avhengige av. Det spiller liten rolle for myra om gravemaskina går på elektrisitet eller diesel, og det spres like mye plantegift med en elektrisk traktor som en dieseltraktor. Når verdien av naturødeleggelser ikke prises inn i energiprisen, skyves konsekvensene av overforbruket vårt over til andre. Både de som lever i land uten så stort overforbruk og kommende generasjoner betaler for vårt overforbruk.

Holdbarhetsmerking

Den gamle «brukshandelslova» krevde at brukthandlere skulle registrere hvem de kjøpte fra. Den hadde krav om at varene måtte oppbevares en viss tid før de kunne selges. Dette for å hindre at tyvegods ble videresolgt.

Erfaringene viste at politiet sjelden eller aldri fulgte opp dette. Samtidig rakk ikke sesongbaserte produkter å bli omsatt.

Heldigvis ble disse bestemmelsene tatt bort. Nå gjenstår det momskutt på reparasjoner, reservedeler og brukthandel.

Merkelig nok er det ikke moms på bruksalg av biler, men moms på møbler, tekstiler, interiørgjenstander, verktøy, sykler og sportsutstyr – ja, du skjønner!

Ekspertgruppen som ga regjeringa råd om 75 tiltak for å få en mer sirkulær økonomi viste til at mange reparatører sliter med økonomien. For noen typer reparasjoner bør det gis en direkte støtte fordi momskutt ikke vil være tilstrekkelig.

Forbruket til én nordmann krever 38,5 tonn råmaterialer per år (SSB)

Les mer:

[Folk vil ha mindre moms på gjenbruk og reparasjoner – Forbrukerrådet](#)

[State of Finance for Nature 2026 | UNEP – UN Environment Programme](#)

[Circular Norway](#)

[Ikke rett fram – regjeringen.no](#)

[Sirkulærøkonomi – Naturvernforbundet](#)

Grønn omstilling – hvem betaler prisen? [Sofasamtale fra Studentersamfundet i Trondhjem](#) (18 minutter ut i møtet)